

welke ca. acht maanden tot een jaar duurt' (daarbij tekende de koningin aan: 'geen termijn noemen aanvankelijk'). Er moest dan bij die bevrijding een koninklijke proclamatie komen, waarin zou staan, 'dat het de bedoeling is binnen acht tot twaalf maanden een frisse constitutionele regering te hebben' (de koningin: 'zeer goed'). 'Men kan', schreef Gerbrandy,

'de wens koesteren, de *oude* toestand te herstellen en *na* dat herstel trachten te komen tot betere staatkundige verhoudingen. Maar men kan ook de wens koesteren, zonder herstel van het oude direct na de overgang dadelijk nieuwe staatkundige verhoudingen te hebben . . . Ik zou willen adviseren het oog gericht te houden op het terstond na de overgang doen intreden van een verbeterde orde van zaken' -

'goedgekeurd', schreef de koningin hierbij.

Ter voorbereiding van de Grondwetswijziging diende, ging Gerbrandy voort, een staatscommissie onder voorzitterschap van een minister of van de minister-president ingesteld te worden; aan die commissie zou de vraag voorgelegd kunnen worden, 'of het te wagen is, zonder toepassing van de bestaande regeling met een herziening te komen, welke dan niet meer de spitsroeden van de bestaande herzieningsvoorwaarden' (goedkeuring met twee-derde meerderheid door een nieuw-gekozen parlement) 'behoeft te doorlopen. De vraag of zulks mogelijk is, zal in sterke mate afhangen van de gehele politiek-geestelijke toestand, waarin Nederland wordt aange troffen. Een beleidvolle aankondiging kan veel doen' (de koningin: 'ja. Andere voorzitter, Beelaerts').

Het Londense kabinet moest, aldus Gerbrandy, 'op een zeker tijdstip van de terugkeer' aftreden (de koningin: 'onmiddellijk aftreden, plus proclamatie opmaken (ik)'). Er zou dan een symbolische plechtigheid kunnen plaatsvinden: in de Ridderzaal zouden de twee 'oude' Kamers bijeenkomen; daar zou de koningin meedelen dat de regering tijdelijk zonder parlement zou werken en dat een staatscommissie zou adviseren inzake de nieuwe Grondwet. 'De voorzitter van de Verenigde Vergadering', zo stelde Gerbrandy zich voor, 'legt een verklaring van instemming der vergadering af. Discussies vinden niet plaats' (de koningin: 'Neen, lijkt op Berlijnse Rijksdag').

In hoofdstuk 2 van zijn nota schetste Gerbrandy wat de hervorming van het staatsbestel diende in te houden. Er moest, al meende hij dat het op principes gegronde partijwezen een 'enorme zegenrijke invloed' had gehad, een einde komen aan de politieke versplintering; dat bijvoorbeeld anti-revolutionairen en christelijk-historischen gescheiden waren, was 'uit een oogpunt van goede en principiële politiek volmaakt onverklaarbaar. De